

Erasmus Rotterdamský

Užitečná rozprava o vedení války s Turky s výkladem Žalmu 28

Desiderius Erasmus Rotterdamský posílá pozdrav váženému pánu Johannu Rinckovi,¹ slavnému znalci práva.

Vážený pane, při četbě tvého dopisu mi bylo zřejmé, že nikdy nenapíšu nic, co by se mu vyrovnalo vzdělaností, elegancí a vytríbeností, a proto jsem se rozhodl, že se alespoň pokusím překonat tě hojností či spíše záplavou slov, když v ostatním za tebou zaostávám. Všichni vidíme, jakou síť plánů spřádají vládcí. Přemnozí horlivě shromažďují „hybnou sílu války“,² někteří shánějí vůdce a stroje, avšak málokoho vidím uvažovat o tom, co by mělo být hlavní náplní veškeré jejich činnosti a co se týká stejnou měrou všech, tj. jak změnit život k lepšímu.

A nemohu se dostatečně vynadivit tomu, kde se v myslích křesťanů bere tolik hlouposti. I když nás tolik božích ran³ varuje (i Egyptany⁴ jich postihlo méně a ty, které jsou vyličeny ve

1 Johann Rinck z Kolína nad Rýnem, syn purkmistra, studoval právo v Kolíně a v Bologni. Později se vrátil do Kolína, kde působil na tamní univerzitě v letech 1558–1559 jako rektor. Rezignoval ze zdravotních důvodů a patrně rok na to zemřel. Cf. Erasmus, *Epist.* 2285; cf. také úvodní studie, s. 9.

2 Tj. peníze, cf. Cicero, *Phil.* V,5,10.

3 Cf. Erasmus, *Epist.* 2209 z 1. září 1529, který Erasmus zjevně použil jako předlohu pro tuto pasáž.

4 Tzv. deset ran egyptských, které postihly Egypt, když faraón nechtěl dovolit Mojžíšovi a jeho lidem odejít. Veškerá pitná voda se změnila

Zjevení Janově,⁵ jsou zase příliš mírné), přesto jsme horší než Frygové⁶ a vůbec se nedokážeme polepšit, třebaže nás přísnost Pánaboha tak často vyzývá k nápravě mravů.⁷ Ba naopak, tak jako otroci bez naděje, jimž bitím ztvrdla kůže, zneužíváme dobrotivosti boží k trvalému hříchu a stále zatvrzeleji vzdorujeme jeho milosrdenství, když nás dočasnými zly vybízí k nápravě života. Tolik jsme si zvykli na války, loupeže, občanské rozbroje, politické intriky, drancování, morové nákazy, chudobu a hlad, že už ani nejsou považovány za zlo. Bůh učinil to, co dělají dobří lékaři, přinesl nový lék: seslal neslýchaný a nevyléčitelný druh choroby, kterou lid z nějakého důvodu nazývá francouzskou nemocí,⁸ i když je společná všem národům, a zasáhl tak lidský rod vskutku strašlivou ranou. A přesto nás tak hrozné zlo nenaučilo cudnosti a zdrženlivosti, ale je nám zcela k smíchu. A věc snad už došla tak daleko, že řadí-li se někdo k elegantní dvorní smetánce a tuto nemoc nemá, je hned považován za sprostého venkovana. Co je to jiného, než chechtat se⁹

na krev (Ex 7,20), dále se přemnožily žáby (Ex 7,27-8,11), komáři (Ex 8,12-15) a mouchy (Ex 8,16-28), dobytek byl postižen morem (Ex 9,1-7), lidem i dobytku se udělaly hnisavé vředy (Ex 9,9-12), krupobití poničilo úrodu a zabilo dobytek i lidi (Ex 9,13-35) a zbytek úrody přišel vniveč přemnožením kobylek (Ex 10,12-20), nastala třídenní tma (Ex 10,21-29) a zemřeli všichni prvorození (Ex 11,1-10).

5 Zj 16,1-16,21.

6 Tj. Trójané, cf. Erasmus, *Epist.* 2209, kde Erasmus uvádí řecké rčení „Phryges verberibus emendantur“, tedy že Trójané se dají napravit pouze ranami bičem. Cf. také Erasmus, *Adag.* 28.1,1,28: *Sero sapiunt Phryges, a 736.I,VIII,36: Phryx plagis emendatur.*

7 Cf. Erasmus, *Epist.* 2134 (řádky 222-225) Alfonsu Fonsecovi z března 1529.

8 Syfilis. Erasmus správně poznamenává, že pojmenování choroby nemá logiku, protože je společná všem národům. Proto se vedle názvu francouzská nemoc lze setkat i s termíny neapolská, německá, polská, španělská nebo uherská nemoc. Původ choroby je nejasný, jedna z teorií je, že ji do Evropy přinesli Kolumbovi námořníci z Ameriky, protože silná epidemie syfilidy vypukla v Evropě v letech 1494-1496. Cf. E. Vlček, *Syfilis v Čechách, Paleopatologické doklady výskytu v druhé polovině 2. tisíciletí*, in: *Vesmír* 75, 78, 1996/2, ss. 78-87.

9 V originále je použito expresivní sloveso *oppedere* (tj. „pouštět větry“, „prdět“ či „napodobovat tyto zvuky ústy“), které Erasmus po vzoru Horatia (*Sat.* I,9,70) používá ve významu „vysmívat se někomu“,

Pánu, když nás kárá, a jak se říká, ukazovat mu prostředníček? K tomu se ještě přidal nesmiřitelný náboženský rozkol a není to vůbec jednoduché, protože k němu beze vší pochybnosti ve značné míře poskytly příležitost zkažené mravy těch, jejichž rozumností měla být usměrňována hloupost lidu. A ani ti, kdo jsou terčem posměchu, neuvažují o nápravě života, ani ti, kdo se vysmívají, nejsou příkladem lepšího života. A chybí maličko k tomu, abychom také toto tak příšerné zlo křesťanstva nezvrátili v pouhou frašku a hru.

Která z hrozeb, jimiž Pán hrozí pro porušení jeho přikázání ve 26. kapitole *Levitiku*¹⁰ a 28. kapitole *Deuteronomia*,¹¹ nás nepostihla? Jakou válku jsme za tolik let nezažili? *Který břeh nezrudl naší krví?*¹² Kolikrát jsme pocítili Turkův meč, jímž mstil porušení smlouvy, kterou jsme uzavřeli s Bohem? Jaký druh náказы jsme nezakusili, jak na vesnici, tak i ve městech? Útěk nebyl nic jiného než výměna jednoho nebezpečí za druhé... Kolikrát byla *zlomena hůl chleba?*¹³ Jak mnoho je všude těch, kdo *jedí chléb na přiděly a nenasytí se?* Jak mnoho lidí nedávno zemřelo hladu v Itálii,¹⁴ krajině nejúrodnější ze všech?

„vyjadřovat opovržení“. Cf. A. de Jorio, *Gesture in Naples and Gesture in Classical Antiquity*, trans. A. Kendon, Bloomington 2000, ss. 118–119, kde autor v souvislosti s gesty vyjadřujícími výsměch odkazuje na zmíněnou pasáž v Horatiových *Satirách*.

- 10 Ve 26. kapitole *Levitiku* Bůh vyjmenovává pohromy, které postihnou lidstvo, pokud nebude dodržovat jeho nařízení. Cf. Lv 26,16–46. Erasmus pro svou argumentaci vybírá pouze několik odstavců, a sice Lv 26,22 („Pustím na vás polní zvěř. Ta vás připraví o děti, vyhubí váš dobytek a ztenčí vaše řady; vaše cesty zpustnou.“), Lv 26,26 („Až vám zlomím hůl chleba, bude deset žen pro vás péci chléb v jediné peci a budou vám odvažovat chléb na přiděl. Budete jíst, ale nenasytíte se.“) a Lv 26,29 („Budete jíst maso svých synů a budete jíst maso svých dcer.“). Cf. také níže s. 26, pozn. 26.

11 Cf. Dt 28,16–69.

12 Horatius, *Carm.* II,1,36; přel. R. Mertlík, in: *Vavřín a réva*, Praha 1972, s. 52.

13 Lv 26,26; jedná se o tyč či několik tyčí, na nichž byly ve vrbovém koší upevněny bochníky chleba (cf. A. Novotný, *Biblický slovník*, I, Praha 1956, s. 229). Zlomení této tyče či hole tedy v podstatě symbolizuje nadcházející hlad. Pro *hůl chleba* cf. také Ez 4,16; 5,16; 4,13; Ž 105,16; Iz 3,1.

14 Erasmus odkazuje na strašlivý hladomor, který vypukl v Římě a rychle se rozšířil až za hranice Latia v letech 1528–1529. Současníci ho dávali